

tékre szorította, s ezzel egy határozottan körvonalozott domborképet dolgozott ki, bebizonyítva, hogy az időbeli sorrend indokolt megbontása legkevésbé sem csökkenti az áttekinthetőséget.

Ne siessük el azonban ítéletünket, ez a műnek csak első kötete. Mélyreható szerkezeti változtatásokra már nem számíthatunk, de modern dráma-irodalmunk kiváló, ma szinte versenytárs nélkül álló bűvára bizonyára módját ejti, hogy egyik-másik szempont elmélyítésével, érdeklődésének összefoglalóbb jellegű kérdésekre való kiterjesztésével drámatörténetét a nélkülözhetetlen forrásművek sorából irodalomtudományunk legjelesebb alkotásai közé emelje.

SOLT ANDOR.

Gálos Rezső: Bárá Amade László. Az Erzsébet-egyetem tanácsának támogatásával. Pécs, 1937. N. 8-r. 228 l.

Mikor a mohón élni vágyó, költekező, örökifjú Amade Lászlót hol az édesapja, hol az anyja, hol a felesége figyeltette a távolból, hogy aztán mindegyik külön-külön szemére hányja tivornyáit, kártyacsatáit és hűtlenségeit: a költő bizonyára nem is álmodhatott róla, hogy tetteinek e kellemtelen nyomozása után kétszáz és egynéhány év múlva újabb nyomozó is akad, aki egész életpályáját kiteríti a nyilvánosság elé. Igaz, hogy ezúttal nem kaján besugó, hanem méltányos, megértő filologus tekintete kíséri végig életútját. Tőle megtudjuk, hogy ha Amade László adósságát néha nem tudta is kifizetni: könnyű életfelfogásáért megfizetett gondjaival és zaklatott életével; ha gyenge volt is arra, hogy ellenálljon a társasági örököknek: mint katona erős, bátor és hős is tudott lenni; ha sok bánatot, gondot okozott is hozzátartozóinak: hány kellemes órában részesített másokat egyéniségének kellemes és szeretetreméltósága. S ráadásul volt egy nagy erénye, mellyel csaknem egész korát felülmulta: költő volt. Mindenképen indokolt tehát, hogy Gálos Rezső oly terjedelmes életrajzot szánt emlékének, annál inkább, mert az életrajz háttérében a költő korának sok érdekes vonása megelevenül.

Amade László életéről eddig csak hiányos adatok szóltak. A család levéltárának iratai 1899-ben kerültek a Nemzeti Múzeumba és itt Vértesy Jenő, a korán elhunyt irodalomtörténész, kezdte őket rendezni. Folyóiratunkban is bőséges szemelvényeket közölt belőlük 1902-ben, s a költő életéről való hézagos tudásunkat nagy mértékben gyarapította. Több száz ívre terjedő kézirat azonban Vértesy halála miatt rendezetlenül maradt, s csak hosszas kutatás után került elő. Gálos Rezső érdeme, hogy a levéltár ez anyagát feldolgozta, s kutatásait még más irányba is kiterjesztette. Sok kéziratárt, anyakönyvet, levelesládát vizsgált át, hogy világosságot derítsen a költő születésének időpontjára, ifjúságára, s további élete fontosabb mozzanataira. Hosszú, fárasztó, igen alapos munka eredménye tehát ez a nagyon részletes életrajz, melynek egy-egy szakában a költő pályája csaknem lépésről-lépésre nyomon követhető.

Amade László Gálos megállapítása szerint 1704. július 6-án született — de az életrajz nem itt kezd. A szerző visszamegy az Amade-család eredetéig, az Árpád királyok első századába a Gutkeled nemzetséghez, melynek tövéről a Bánffyak, Báthoryak, Ráskayak Maróthyak és több jeles család

hajtott ki. Az Amadék történeti szerepét, emelkedését (a XVII. században pl. előkelőbbek voltak a Forgách, Récsy, Semsey, Zichy, Esterházy magnásoknál, akik velük összeházasodva, az Amade rokonságot lépcsőnek tartották az emelkedésre) meggazdagodását, elszegényedését, majd újabb anyagi felvirágzását a hosszú multon át egészen a jelenig követi: a hősi kastélyig, mely a leányágon ma is élő család birtokában van. Behatóan foglalkozik könyvünk Amade Antal életével, szerencsétlen házasságával, a költő-apának költő-fiára tett hatásával, anyja fiára örökített pompa szeretetével, stb. Azután László diákeveit rajzolja meg: előbb a győri gimnáziumban, majd a nagyszombati és gráci egyetemen töltött időt. Gálos Rezső kimerítően, de igen érdekesen írja le az iskolák külső és belső életét, a pedagógiai szellemet és módszert, s a növendékek tanulmányi rendjét és szórakozásait. A költő kitűnő tanuló volt, tanárai büszkéek voltak rá. Atyja példaadására már diákkorában verselt. A gráci egyetemen együtt van Faludi Ferencsel, ki gyakran hallgathatta Amade hegedűjének szavát, mikor a divatos nótákkal mulattatta pajtásait. Sajnos, kártyaszennyvedélysé is itt fejlődik ki az előkelő élet szórakozásai közben. Meg-megújuló és megalázó pénzkéréseket tartalmaznak hazaírt levelei, e zaklatások egész életén át tartanak, s atyját ez mindinkább elidegeníti tőle. Anyja már előbb megszakított vele minden érzelmi közösséget. Amade t. i. értesült szülei perpatvairól és szakításáról, valószínűleg atyja biztatására egy gúnyverset írt anyjáról s asszonyi becsületében támadta meg. A szülők áldatlan viszonya, gyűlölete, egymáson kitöltött bosszúja megmérgezi az ifjú életét is: épakkor nem segítik az elkényeztetett ifjút, mikor leginkább rászorulna, hogy megalapozza jövőjét. Azt lehet mondani, hogy az apai és dúsgazdag anyai örökségből végül is nem jutott rá egyéb, mint szellemi öröksége. A gazdag család ivadéká magárahagyottan küzdi át élete legnagyobb részét, elbujdosik, katonának áll, majd hivatalba lép és ut végül tehetsége és összeköttetései révén jól fizetett udvari állásba lép. Viharos magánéletét két szerencsétlen házassága — első felesége meghal, a másiktól elválik — teszi még változatosabbá. Élete általában igen regényes, eseményekben, a sors kedvezéseiben és csapásaiban annyira gazdag, élményeivel, kalandjaival, szokatlan helyzeteivel oly fordulatossá mondható, hogy sokat ígérő film-téma lehetne, ha a hősből több lett volna az akaratere. Igaz, hogy jellemének ép e hiánya szabta ki színes életpályáját, mely ezért nagyobb részében inkább részvétet és rokonszenvet keltő, mint felemelő. Egy nagytehetségű, igen könnyelmű, de alapjában véve nagyon jó fiú jelleme rajzolódik elénk az élet-rajz gondos adataiból. Nagy gyermek volt és szülői nevelés és példa híján úgyszólván egyetlen nevelője a maga életsorsa.

Amade László bőséges életrajza keretében a költő fejlődését is meg-rajzolja Gálos Rezső. E szerint verselését a divatos olasz dalzene alakította ki, szólamaits és stílusát apjának a Balassa—Gyöngyösi hagyományokon nőtt példája fejlesztette. Egyénisége a barokk világ emberét tükrözi; költői jelentősége pedig egészen rövidre fogva abban áll, hogy Zrinyi lírájától Kisfaludy Sándor költeményeig ő «a legfontosabb láncszem», sőt önmagában is kiemelkedő magaslat irodalmunkban.

Gálos Rezső mindezt gazdag szemelvényekkel és igen beható elemzéssel fejtegeti. Ha tárgya iránti lelkesedése az életrajzban itt-ott talán túlzott rész-

letességre készletli is, s a költő jellemzésébe néha inkább a magasztaló méltatás, mint a hideg tárgyilagosság felé hajlik: általában találóan értékeli Amade irodalomtörténeti szerepét és rangját. Műve alapos filológiai életrajz, jegyzeteivel igazolja a tárgyának szentelt sok tanulmányt. Ha a főrész terhelő adatokból a szerző nem sajnált volna még többet áttenni könyve jegyzetes részébe, akkor már tárgya érdekességénél fogva is talán több olvasóra számíthatna. Kérdés azonban, hogy szakembereken kívül egyáltalában akad-e nálunk olvasója egy régi költő életrajzának? A szakemberek kétségkívül tanulsággal fogják olvasni ezt az értékes és igen érdekes könyvet, mely irodalomtörténetünk régi buzgó munkásának legjelentősebb műve.

KEMÉNYFY JÁNOS.

Halasy-Nagy József: Surányi Miklós. Életrajz. Budapest, Singer és Wolfner, 1937. 8-r., 63 l.

Halasy-Nagy Józsefnek ez a tanulmánya a múlt évben elhunyt kiváló regényírónak nemcsak — mint a címe mondja — életrajzát, hanem egész művészi képét adja. Finom érzéssel keresi ki a nyiladozó költőszellem kialakulásának hatóerőit, emberek és események lélekbe vésődő emlékeit, amelyek Surányit korán elhívták a regényköltészetre. Hosszú ideig nem ismert magára. Érett férfiú volt, mikor első regényét, *A trianoni pávát* megírta. Emberek — a nagybácsi, Gundy Miklós sásdi plébános nemesveretű egyénisége, és a szigeti főlevéltáros, Petrovay György, családtörténeti anekdoták jókedvű mesefája — és az újságírás voltak azok a tényezők, amelyeknek közreműködése sikerét megteremtették. Az igazi műgond azonban csak következő regényében, *A szent hegyben* jelentkezett, a történelmi regénynek, mint Halasy-Nagy találóan mondja, új felfogású alkotásában; a XIII. századi Budának társadalmi életéhez próbált vele Surányi emberi közelségbe jutni. Új világba vezet a *Nápolyi asszony*: ezt tartja szerzőnk Surányi legjobban megszerkesztett regényének. A *Csodavárók* a világháborút követő nehéz esztendőök magyar életének szomorú eposza: a magunk életének regénye. A múlt század egész első felét akarta *Széchenyi*jével nagy történelmi összefüggéseiben bemutatni, az alkotó magyar ember tragédiáját, magyar végzetét — ezt a művét Surányi nem fejezhette be. Alkotásainak összképe így is teljes, s a képmás, amelyet Halasy-Nagy művészi ecsetje fest róla, érdekes és jellemző.

Ennek a képnek egyik legmélyebben színező vonalául Halasy-Nagy a pesszimizmust ismeri föl. Surányi pesszimista regényíró lett — Kemény óta talán az első igazi, épen ezért hőseiből hiányzik az erős akarat indította cselekvő erő. Kész helyzeteket, kialakult jellemeket állít elénk már az exoziccióban, s a regény bonyodalmában a sors vagy az ellenséges erő feltartóztatlanul taszítja őket bukásukba. Problémája épen az, hogy meghatározott jellemű emberekkel adott helyzetekben mi történik — helyesebben: hogyan rontják egymást, hogyan sodorják magukat kölcsönösen a katasztrófába. Ez a problémakeresés és megoldás a szerző szerint természetesen következik Surányi egyéniségéből, a regények világának fölépítését s a belőlük kisugárzó szellemet azonban a korviszonyok is determinálták, az a nemzetpoli-